

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету соціології та управління

М. А. Лепський

“ ____ ” _____ 2018 р.

АРТ-ТЕРАПІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

підготовки бакалаврів

напряму підготовки 6.130102«Соціальна робота»

Укладач: Широбокова О.О., к.філос.н., ст. викладач кафедри соціальної філософії та управління

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри соціальної філософії та
управління

Протокол № 1 від “30”серпня 2018 р.

Завідувач кафедри _____
Т.І. Бугченко

Ухвалено
науково-методичною радою
факультету соціології та управління

Протокол № 1 від “31”серпня 2018 р.

Голова науково-методичної ради
факультету _____
О.С.Маліновська

2018 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Галузь знань 23 Соціальна робота	Нормативна	
		Цикл дисциплін професійної підготовки	
Розділів - 2	Спеціальність 231 Соціальна робота	Рік підготовки:	
		2-й	
Загальна кількість годин - 120	Освітньо-професійна програма Соціальна робота	Лекції	
		30 год.	0 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: – 4 год; самостійної роботи студента – 4 год.	Рівень вищої освіти: бакалаврський	Практичні	
		30 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		60 год.	0 год.
		Вид контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Арт-терапія в соціальній роботі» є ознайомлення з основними видами арт-терапевтичної роботи, гармонізація розвитку особистості клієнта через розвиток умінь самовираження та самопізнання за допомогою різновидів арт-терапії; формування необхідних знань та умінь у майбутніх соціальних працівників щодо використання методичних прийомів та засобів творчої діяльності при роботі з різними категоріями клієнтів соціальної роботи для більш ефективної взаємодії з клієнтами, з метою їх підтримки, надання кваліфікованої допомоги, сприяння успішної соціалізації шляхом розвитку внутрішніх ресурсів клієнтів.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Арт-терапія в соціальній роботі» є:

- актуалізування у студентів потребу у засвоєнні теоретичних знань з проблеми творчої діяльності з клієнтом;
- формування у майбутніх фахівців уявлення про особливості арт-терапевтичної діяльності та її ролі у розвитку особистості клієнта;

- оволодіння майбутніми соціальними працівниками базових знань щодо застосування різноманітних форм та видів арт-терапії при роботі з різними категоріями клієнтів;
- формування у майбутніх фахівців умінь і навичок організації творчої діяльності, необхідних для ефективною взаємодії з різними категоріями клієнтів, з метою їх підтримки, надання кваліфікованої допомоги;
- розкриття ролі арт-терапії, що застосовуються в діяльності соціальних служб і їх фахівців;
- формування практичних навичок майбутнього професіоналізму, які будуть сприяти успішній соціалізації клієнтів, шляхом розвитку їх внутрішніх ресурсів за допомогою різновидів арт-терапії.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- роль і місце арт-терапії в ієрархії терапевтичних напрямків, що ґрунтуються на різновидах у мистецтві і творчій діяльності;
- історію становлення арт-терапії як самостійного психотерапевтичного напрямку;
- вплив окремих теоретичних напрямків на формування теорії і практики арт-терапії та основні положення і термінологію арт-терапії;
- обмеження у застосуванні арт-терапії та її окремих технік і механізми арт-терапевтичної взаємодії та специфіку терапевтичних стосунків в арт-терапії.
- найбільш доцільні форми та засоби мистецтва при роботі з різними категоріями клієнтів;
- особливості використання різновидів арт-терапії у вирішенні соціальних проблем різних груп клієнтів.

вміти:

- застосовувати техніки арт-терапії згідно різних теоретичних підходів: психоаналітичного, гештальтного, клієнт-центрованого і поведінкового;
- враховуючи основні фактори психотерапевтичного впливу арт-терапевтичної процедури, проводити індивідуальну і групову арт-терапію з метою надання клієнту необхідної психологічної допомоги.
- застосовувати набуті знання в процесі самостійної роботи з різними групами клієнтів;
- здійснювати психодіагностику особистості клієнта, його психологічної ситуації та проблеми;
- діагностувати емоційні стани та властивості особистості у поведінці клієнта;
- використовувати різні види арт-терапії діяльності з різними групами клієнтів.

Згідно з вимог освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **результатів навчання (компетентностей):**

- знання та розуміння професійної діяльності;
- навички використання комунікаційних технологій;
- навички міжособистісної взаємодії в складних ситуаціях;
- здатність оцінювати проблеми, потреби, специфічні особливості та ресурси клієнтів;
- здатність спрямовувати зусилля клієнтів на вирішення їх проблем засобами арт-терапії;
- здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів соціальної роботи;
- здатність спостерігати та інтерпретувати вербальну та невербальну поведінку клієнта;
- здатність взаємодіяти з різними групами клієнтів;
- здатність встановлювати контакт з клієнтом, налагодження довірливих, доброзичливих, толерантних відносин.

Міждисциплінарні зв'язки.

Курс «Арт-терапія в соціальній роботі» будується на знаннях, отриманих в межах курсів: «Загальна психологія» «Самоорганізація особистості», «Прикладні методики в соціальній роботі», та тісно пов'язаний з такими курсами як: «Персонологія», «Деонтологія», «Теорія соціальної роботи» та ін.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Арт-терапія як напрямок психокорекції та реабілітації клієнта

Тема 1. Історія становлення арт-терапії

Поняття про арт-терапію (історія виникнення, основні поняття, завдання та форми арт-терапії). Особливості арт-терапії як методу. Види та техніки арт-терапії (музикотерапія, танцювальна терапія, казкотерапія, бібліотерапія, сміхотерапія, маскотерапія, драмотерапія, орігамі, куклотерапія, малювання, ліплення тощо). Особливості арттерапевтичної роботи соціального працівника з різними групами клієнтів. Застосування та можливості арттерапії. Переваги арт-терапії порівняно з іншими формами психотерапевтичної роботи. Техніки і прийоми арт-терапії. Роль арт-терапії у соціальній роботі.

Тема 2. Основні форми арт-терапевтичної роботи в діяльності соціального працівника

Форми арт-терапії при роботі з дітьми, підлітками і дорослими. Мета індивідуальної та групової арт-терапії. Особливості індивідуальної арт-терапії. Групові форми арт-терапевтичної роботи. Відмінності групової арт-терапії від індивідуальної.

Тема 3. Арт-терапія в роботі з переселенцями

Застосування арт-терапії в освітньому процесі. Адаптація студентів переселенців до умов освітньої установи. Основи композиції (поняття, ознаки, принципи, закони та засоби композиції). Композиція малюнка й послідовність його виконання. Роль композиції під час роботи з клієнтами.

Тема 4. Метафоричні асоціативні карти в соціальній роботі з правопорушниками

Метафоричні асоціативні карти як проективна методика в діяльності соціального працівника. Переваги метафоричних асоціативних карт. МАК – зняття напруги, супротиву, створення діалогу між зовнішнім та внутрішнім світом. Діапазон застосування МАК як проектного стимульного матеріалу в групі та в індивідуальній роботі.

Тема 5. Маскотерапія та її використання в соціальній роботі

Сутність методу «Маскотерапія» та його ефективність. Маскотерапія як ефективний метод психокорекції та самопізнання. Механізми та моделі маскотерапії. Функції маски. Різновиди масок та їх особливості. Методи маскотерапії. Технології виготовлення різновидів масок. Застосування маскотерапії в діяльності соціального працівника.

Розділ 2. Види арт-терапії та їх роль в соціальній роботі

Тема 6. Плетіння як ефективний вид арт-терапії для роботи з людьми похилого віку

Плетіння з ниток, його характеристика. Особливості плетіння як ефективного методу для роботи з людьми похилого віку (ефективні техніки плетіння: пряме, кругове плетіння з ниток; плетіння з бісеру). Значення вишивання для регуляції емоційного стану людей похилого віку (вишивання хрестиком та гладдю)

Тема 7. Ізотерапія в діяльності соціального працівника з дітьми та підлітками з функціональними обмеженнями

Загальні уявлення про ізотерапію. Матеріали для художньої творчості. Психологічний вплив художніх матеріалів. Ізотерапія (малюнок, колаж). Значення кольору в ізотерапії. Особливості сприйняття продуктів творчості клієнтів в ізотерапії. Основні етапи ізотерапії. Малювання предметів у кольорі для дітей та осіб з функціональними обмеженнями.

Тема 8. Технологія виготовлення м'якої іграшки як ефективний вид арт-терапії для роботи з різними типами сімей

Поняття м'якої іграшки та особливості її розкрою (розробка ескізу, матеріали для виготовлення, організація робочого місця, техніка безпеки під час виготовлення виробу). Технологія виготовлення ляльок з ниток.

Виготовлення м'якої іграшки як ефективний вид арттерапевтичної роботи з різними типами сімей.

Тема 9. Роль лялькового театру в соціальній роботі з бездомними

Зміст поняття і види лялькового театру (особливості використання іграшки у театральному мистецтві; різновиди ляльок для лялькового театру). Технологія виготовлення ляльки для домашнього лялькового театру. Значення лялькового театру для роботи з клієнтами соціальної роботи (розробка сценарію п'єси для лялькового театру).

Тема 10. Ліплення та його роль у соціальній роботі

Ліплення як вид образотворчого мистецтва (поняття, завдання, переваги, види, способи та матеріали для ліплення; вплив на психіку дитини). Ліплення із глини як засіб реабілітації дітей (методика роботи з глиною; формування просторового мислення, зорової пам'яті; корекція моторики у дітей). Технологія роботи з пластиліном та тістом.

Тема 11. Мандала-терапія в діяльності соціального працівника

Мандала в арт-терапії. Значення кольору в мандалі. Значення форми в мандалах. Мандала як відображення процесу розвитку та змін особистості клієнта соціальної роботи. Особливості методу мандала-терапії. Методи мандала-терапії (створення особистих мандал, медитація, розфарбування готових мандал). Застосування мандала-терапії в соціальній роботі.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с/п	лаб	сам.роб.	інд.завд. (при наявності)		л	с/п	лаб	сам.роб.	інд.завд. (при наявності)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Розділ 1. Арт-терапія як напрямок психокорекції та реабілітації клієнта												
Тема 1. Історія становлення арт-терапії	10	2	2		6		0	0	0		0	
Тема 2. Основні форми арт-терапевтичної роботи в діяльності соціального працівника	10	2	2		6		0	0	0		0	
Тема 3. Арт-терапія в	10	2	2		6							

роботі з переселенцями												
Тема 4. Метафоричні і асоціативні карти в соціальній роботі з правопорушниками	12	3	3		6							
Тема 5. Маскотерапія та її використання в соціальній роботі	12	3	3		6							
Разом за розділом 1	54	12	12		30		0	0	0		0	
Розділ 2. Види арт-терапії та їх роль в соціальній роботі												
Тема 6. Плетіння як ефективний метод арт-терапії для роботи з людьми похилого віку	11	3	3		5		0	0	0		0	
Тема 7. Ізотерапія в діяльності соціального працівника з дітьми та підлітками з функціональними обмеженнями	11	3	3		5		0	0	0		0	
Тема 8. Технологія виготовлення м'якої іграшки як ефективний вид арт-терапії для роботи з різними типами сімей	11	3	3		5		0	0	0		0	
Тема 9. Роль лялькового театру в	11	3	3		5		0	0	0		0	

соціальній роботі з бездомними												
Тема 10. Ліплення та його роль у соціальній роботі	11	3	3		5		0	0	0		0	
Тема 11. Мандала-терапія в діяльності соціального працівника	11	3	3		5		0	0	0		0	
Разом за розділом 2.	66	18	18		30		0	0	0		0	
<i>Усього годин</i>	120	30	30		60		0	0	0		0	

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія становлення арт-терапії	2
2	Основні форми арт-терапевтичної роботи в діяльності соціального працівника	2
3	Арт-терапія в роботі з переселенцями	2
4.	Метафоричні асоціативні карти в соціальній роботі з правопорушниками	3
5.	Маскотерапія та її використання в соціальній роботі	3
6.	Плетіння як ефективний метод арт-терапії для роботи з людьми похилого віку	3
7.	Ізотерапія в діяльності соціального працівника з дітьми та підлітками з функціональними обмеженнями	3
8.	Технологія виготовлення м'якої іграшки як ефективний вид арт-терапії для роботи з різними типами сімей	3
9	Роль лялькового театру в соціальній роботі з бездомними	3
10	Ліплення та його роль у соціальній роботі	3
11	Мандала-терапія в діяльності соціального працівника	3
Разом		30

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія становлення арт-терапії	2
2	Основні форми арт-терапевтичної роботи в діяльності соціального працівника	2
3	Арт-терапія в роботі з переселенцями	2
4	Метафоричні асоціативні карти в соціальній роботі з правопорушниками	3
5	Маскотерапія та її використання в соціальній роботі	3

6	Плетіння як ефективний метод арт-терапії для роботи з людьми похилого віку	3
7	Ізотерапія в діяльності соціального працівника з дітьми та підлітками з функціональними обмеженнями	3
8.	Технологія виготовлення м'якої іграшки як ефективний вид арт-терапії для роботи з різними типами сімей	3
9.	Роль лялькового театру в соціальній роботі з бездомними	3
10.	Ліплення та його роль у соціальній роботі	3
11.	Мандала-терапія в діяльності соціального працівника	3
Разом		30

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія становлення арт-терапії	6
2	Основні форми арт-терапевтичної роботи в діяльності соціального працівника	6
3	Арт-терапія в роботі з переселенцями	6
4	Метафоричні асоціативні карти в соціальній роботі з правопорушниками	6
5	Маскотерапія та її використання в соціальній роботі	6
6	Плетіння як ефективний метод арт-терапії для роботи з людьми похилого віку	5
7	Ізотерапія в діяльності соціального працівника з дітьми та підлітками з функціональними обмеженнями	5
8	Технологія виготовлення м'якої іграшки як ефективний вид арт-терапії для роботи з різними типами сімей	5
9	Роль лялькового театру в соціальній роботі з бездомними	5
10	Ліплення та його роль у соціальній роботі	5
11	Мандала-терапія в діяльності соціального працівника	5
Разом		60

8. Індивідуальні завдання

Індивідуальне завдання з курсу «Арт-терапія в соціальній роботі» передбачає такі види робіт: рецензування книжок, статей з наукових проблем прикладних методик в соціальній роботі; виконання творчої роботи на актуальні теми з дисципліни та її презентація; розробка ігрових технік; підготовка схем, таблиць, презентацій до тем курсу; пошук в комп'ютерних мережах додаткового навчального матеріалу до запропонованих тем з дисципліни; підготовка різних творчих робіт, що стосуються тем дисципліни, які пов'язані з прикладними методиками в соціальній роботі.

Кожна із схем, таблиць, презентацій, виконання творчих робіт несе певне навантаження та залишається у свідомості студента в узагальненому та систематизованому вигляді. Наочно-образне мислення дозволяє студентам легше, системніше та прочніше запам'ятати навчальний матеріал під час підготовки індивідуального завдання.

9. Види контролю і система накопичення балів

Контроль рівня знань студентів щодо засвоєння ними тем з дисципліни «Арт-терапія в соціальній роботі» включає:

1. Оцінюється робота під час проведення лекції (ведення конспекту усіх лекцій, відповіді на поставлені запитання, які виникають під час проведення лекції,

наведення прикладів, що стосуються теоретичного матеріалу, участь у дискусійних питаннях тощо) – 1 бал.

2. Участь у практичному занятті шляхом підготовки повноцінної відповіді на питання з використанням наукової літератури (застосування під час підготовки монографій, підручників, періодичних видань), виконання власної практичної роботи, інтерпретація виконаних робіт інших студентів тощо) – 2,5 бали.

3. Доповнення на практичному занятті – 0,5 балів (в залежності від глибини доповнення).

4. Підготовка матеріалу до виконання практичного завдання – 0,15 балів;

5. Виконання індивідуальної роботи – 10 балів.

Поточний контроль здійснюється у вигляді індивідуального опитування під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретних практичних завдань.

Оцінювання відповідей на практичному занятті:

0-2,5 бали - за виконання практичного завдання;

2,5 бали – виконання свого практичного завдання, чітка повна змістовна інтерпретація завдань інших студентів, відповідь на питання, висока аргументованість відповіді, переконливе демонстрування власної авторської позиції;

2 бали - все вище перелічене, але при відсутності авторської позиції;

1 бал – виконання практичного завдання; змістовне інтерпретація виконаних завдань інших студентів;

0 балів – відсутність виконаної роботи.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота			Екзамен		Загальна сума
Модульна атестація					
Форми роботи	Кількість балів		Теоретична частина	Практична частина	
	Коефіцієнт (вартість виду)	Кількість робіт			
1. Лекційне заняття: конспект, участь в обговоренні теми тощо	1	12			12
2. Змістовна відповідь на практичному занятті	2,5	12			30
3. Доповнення на практичному занятті	0,5	12			6
4. Підготовка матеріалу до виконання практичного завдання	0,15	12			2
5. Виконання	10	1			10

індивідуальної роботи					
6. Екзамен			30	10	
			40		60
Разом					100

Підсумковий контроль (за навчальним планом передбачений екзамен) проводиться по закінченні вивчення курсу з метою оцінювання результатів вивчення навчального курсу на завершальному етапі.

Екзаменаційні питання складаються з двох частин: теоретичних знань та практичних умінь. Під час складання заліку студент повинен знати основні поняття курсу; найбільш доцільні форми та засоби мистецтва при роботі з різними категоріями клієнтів; особливості використання певних прикладних методик у вирішенні соціальних проблем різних груп клієнтів тощо; вміти інтерпретувати виконані роботи як власні, так і інших студентів; використовувати різні види творчої діяльності з різними групами клієнтів тощо.

По скільки балів за кожний тип завдання?

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

10. Рекомендована література

Основна:

1. Артпедагогика и арт-терапия. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 260 с.
2. Арт-терапия / Сост. И общая редакция А.И. Копытина.- СПб. : Питер, 201. – 320 с.
3. Арт-терапия засобами кольору : метод. рек. до вивчення курсу «Арт-терапія» для студ. ВНЗ спеціальності 7.040100 «Психологія» / за ред. І. Г. Черкесової. – Миколаїв : ІЛОН, 2005. – 68 с.
4. Диагностика в арт-терапии. Метод «Мандала» / Под ред. А. И. Копытина. – СПб. : Речь, 2005. – 145 с.
5. Калошина И. П. Психология творческой деятельности. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2003. – 356 с.

6. Киселева М. В. Арт-терапия в практической психологии и социальной работе. – Речь, 2007. – 336 с.
7. Копытин А. И. Тренинг по фототерапии. – СПб. : Издательство «Речь», 2003. – 96 с.
8. Копытин А. И., Корт Б. Техники телесно-ориентированной арт-терапии — М. : Психотерапия, 2011. – 128 с.
9. Лыкова И. А. Лепка + Аппликация. – М. : Издательский Дом "Карпуз", 2004. – 17 с.
10. Методы арт-терапии в преодолении последствий травматического стресса // Под ред. А.И. Копытина. – СПб: Издательство «Когито-Центр», 2014. – 208 с.
11. Практикум по арт-терапии / Под ред. А. И. Копытина. – СПб. : Издательство «Питер», 2000. - 448 с.
12. Тарарина Е. Песочная терапия: практический старт / Издательство: «АСТАМИР-В», 2017. – 120 с.
13. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии: Шкатулка мастера. — К. : Издательство «Астамир-В», 2016. – 160 с.
14. Тарарина Е. Тканевая терапия в работе с разными категориями клиентов. — К. : Издательство «Астамир-В», 2016. – 88 с.
15. Шевченко М.А. Я рисую успех и здоровье. Арт-терапия для всех. – СПб. : Питер, 2007. – 280 с.

Додаткова:

1. Антонович Є.А. Педагогічне керівництво образотворчою діяльністю школярів: курс лекцій. – Івано-Франківськ: Прикарпатський університет, 1995. - 350 с.
2. Арт-терапия женских проблем / Под ред. А.И.Копытина. – М.: Когито-Центр, 2010. – 270 с.
3. Баер У.Творческая терапия –Терапия творчеством (теория и практика психотерапии, использующей разнообразные формытворческой активности / пер. с нем. Е.Климовой и В.Комаровой) – М: Независимая фирма«Класс», 2015. - 552 с.
4. Волков Н. Н. Цвет в живописи. - М. : Искусство, 1984. – 280 с.
5. Григорьев С. И. Социальная работа с молодежью / С.И. Григорьев, Л.Г. Гуслякова, С.А. Гусова. – М. : Гардарики, 2006. – 230 с.
6. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти соціальної роботи із дітьми та молоддю. – К. : УДЦ ССМ, 2002. – 365 с.
7. Ковальов О. Є. Методика викладання декоративного мистецтва у початковій школі: Навчальний посібник для вузів. – Суми : ВВП “Мрія-1” ЛТД, 1997. – 204 с.
8. Павельчук І. Дистанція відведеного часу // Образотворче мистецтво. - 2007. - № 4 (64). – С. 24-29.
9. Павлинов П. Я. Каждый может научиться рисовать. — М.: Советский художник, 1966. – 345 с.
10. Пинкус А., Минахан А. Практика социальной работы (формы и методы). Пер. с англ. / Под ред. В.И. Жукова, С.Н. Козлова и др. – М.: Союз, 1993. – 380 с.
11. Підготовка волонтерів до роботи з дітьми з обмеженими функціональними можливостями / Безпалько О.В., Едель С. В. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2001. – 265 с.
12. Сензюк П. К. Композиція в декоративному мистецтві. – К.: Радянська школа, 1988. – 370 с.
13. Социальная работа: теория и практика. Учебное пособие / Под ред. проф. Е. Холостовой, А. Сорвина. – М.: ИНФРА, 2002. – 450 с.
14. Сухогузова И.Г. Социально-педагогическое сопровождение неблагополучных и проблемных семей. // Социальный педагог в школе. - Вып.2 / авт.-сост. И.Ю.Фомичёва и др.-Волгоград:Учитель, 2010. - 254 с.

15. Шевченко М.А Психологические рисуночные тесты для детей и взрослых Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
16. Юрків Я. Арттерапевтичні методи як засіб реабілітації розумово відсталих дітей// Соціальна педагогіка: теорія і практика. - 2007. - №2 . – С.59-65.

Інформаційні ресурси

1. «Мій компас» / М'які іграшки своїми руками. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://moikompas.ru/compas/igrushka>
2. Аппликация как вид художественной деятельности детей дошкольного возраста [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://festival.1september.ru/articles/622221/>
3. Влияние аппликационной деятельности на развитие творческих способностей младших школьников. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://coolreferat.com/Развитие_творческих_способностей_посредством_аппликационной_деятельности%20часть=2Изображение_объемной_и_контурной_формы_фигур_и_предметов [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://fotograf-lib.com/book/36-fotokompoziciya/17-izobrazhenie-obemnoj-ii-konturnoj-formy-figur-i-predmetov.html>
4. Димова І. В. Виготовлення листівок різними техніками. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://inga-dymova.narod2.ru/Razrabotki_klassnih_chasov/master-klassi/izgotovlenie_otkritok_raznimi_tehnikami
5. Изображения объемных предметов [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://images.yandex.ua/yandsearch?text=%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5%20%D0%BE%D0%B1%D1%8A%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D1%8B%D1%85%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B2&stypе=image&lr=960noreask=1>
6. Інформаційний відділ концептуального порталу «ВсЕМинфо» / Соціальна реклама в картинках. Антитютюнові плакати. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vseminfo.ru/news/2010/05/28/news_41.html
7. Композиция. Средства, свойства и качества. Соотношение размеров, равновесие масс. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://rosdesign.com/design_materials/kompozit.htm
8. Методы арттерапии [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://psyera.ru/2420/metody-art-terapii>
9. Натюрморт. Натюрморты с фруктами, цветами, маслом, продажа. Современный натюрморт и шедевры. [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://artrussia.ru/russian/still_life.php
10. Новикова С.С. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: Учебное пособие для высшей школы М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005. - [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://ebooks.zsu.zp.ua/files/2007/12/soc_i_psyh_metod_issled0vania_v_soc_rabote.djvu
11. Опыт Мэси: Работа с одаренной молодежью [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/NTihomirova/ss-13490446>Смирнова Є. О. Методична розробка «Виготовлення листівки» [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://festival.1september.ru/articles/528200/>
12. Портал для всієї сім'ї /Як зробити красиву м'яку іграшку [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://bebi.lv/otdih-i-dosug-s-detjmi/mjagkie-igrushki-svoimi-rukami-i-vykrojki-mjagkih-igrushek.html>
13. Приемы работы с красками [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://art-con.ru/node/256>
14. Развитие познавательной активности детей дошкольного возраста в процессе выполнения аппликации [Электронный ресурс]. – Режим доступу:

- <http://www.maaam.ru/stati/pedagogika-i-obrasovanie/razvitie-poznavatelnoy-aktivnosti-detei-doskolnogo-vozhrasta-v-procese-vypolnenija-aplikacii.html>
15. Рисуем натюрморт с фруктами [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tehnika-risunka.ru/701/risuem-natyurmort-s-fruktami/>
  16. Технологии социальной работы с женщинами и детьми, подвергшимися насилию в семье [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://otherreferats.allbest.ru/sociology/00154683_0.html
  17. Уроки рисования карандашом для начинающих [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://risunochki.ru/>
  18. Учимся рисовать натюрморт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://prostoykarandash.ru/main/666-ucimsya-risovat-natyurmort.html>
  19. Філь О. В. Казкотерапія в соціально-педагогічній практиці / О. В. Філь // Вісник Запорізького національного університету. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. стат. / голов. ред. Л.І.Міщик. – Запоріжжя, 2008. – №1. – С. 225-230. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/pedagogichni/2008_1/vypusky/2008-26-06/fil.pdf. – с. 230.
  20. Цветотерапия – лечение цветом ребёнка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mamashkam.ru/detki/psihologiya_vospitanie/cvetoterapiya.html
  21. Цветотерапия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.centrcosmofarun.narod.ru/cvetoterapiya.html>
  22. Шапиро М. Натюрморт как личный объект: заметки о Хайдеггере и Ван Гоге / М. Шапиро // Топос. – 2001. – № 2-3 (5). – С. 28-39. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi5/0006727.pdf>.

Погоджено _____
 відділ з навчальної роботи
 « _____ » _____

